

A titkos gyűjtemény

Ezzel a címmel jelent meg Molnos Péter művészettörténész könyve és nyílt meg tavaly november végén az a kiállítás a budapesti *Kieselbach Galériában*, amely decembertől március végéig Győrött, a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum termeiben lehet megtekinteni. Az album Kövesi István kétszázharminc tételből álló magángyűjteményéről ad számot. Noha a műgyűjtő már három évtizede elhunyt, a tőle eredő családi hagyományhoz ragaszkodó örökösök is elkerültek eddig mindenféle nyilvánosságot. Most mégis, csaknem száz alkotás ismeretének örömét osztották meg a tárlatlátogatókkal.

Vaszary János: Modell (1905 körül) részlete a borítón

A fővárosi bemutatón az előkelő kiállítóhely kirkatában – meghökkenítő látványként – szebbnél szebb, nagy savanyúságos üvegek: fehér gyalult káposztával töltött piros paradicsompaprikák, zöld ecetes uborkák, színpompás csalamádék töltötték ki a falra akasztott remekművek tövében a helyet. Nem véletlenül, hiszen Kövesi egykori, új-lipótvárosi boltjának a felvágottak mellett a házi savanyúság volt az egyik különlegessége. A szájhagyomány szerint a hajdani vásárlók emlékként a hazalátogatásaiukról Angliába és Amerikába is magukkal vitték belőlük. A hetvenes évek derekán magam is többször vásá-

roltam a Csanády utcában, mert a környéken kizárólag itt lehetett hozzájutni például az akkoriban még kevésbé közismert borjűmirigyhez. A „jó bornak nem kell cégér” közmondás igazságában bízva, a parányi bolt bejárata mellett egyszerű felirat hirdette: „Budapesti Izraelita Hitközség Kóser Hússzéke”. A pult mögött a törzsvendégek körében csak „Kóser Pistiként” emlegetett hatvanas, mindig mosolygó tulajdonos fogadta a belépőt, s még az egyes ételek elkészítéséhez is szívesen adott tanácsot. A polcok között virágos cseréptányérok és bokályok, régi rézmoszarak és kimustrált vasalók, sárga kukoricacsövek és bordó cseresznyepaprika füzérek sorakoztak, de akadt egy-két kisebb, népies zsánerkép is. Noha tudta, hogy az akkor épp a Kúria épületében székelő Nemzeti Galériában dolgozom, sosem dicsekedett a magángyűjteményével. Annál szorosabb kapcsolatban állott a BÁV (Bizományi Áruház Vállalat) közeli, Szent István körüli részlegével, ahol hetenként megtekintette az új felhozatalt. Magát sohasem tartotta eléggé felkészültnek, ezért szívesen tanácskozott szakértőkkel. Az évente néhányszor megrendezett nagy árveréseken olykor százezer forint feletti összeget is ott hagyott, pedig az átlagfizetés akkoriban csak kétezer körül volt. A családja takarékosan élt, ő maga pedig minden káros és költséges szenvedélytől tartózkodott. A mindennapi szorgalom nyomán keletkezett üzleti haszonból így jött létre lassan, de biztosan ez a látványos – de mások által idáig meg nem ismerhető – magángyűjtemény. Eleinte talán csak titkos tőkebefektetésként, de később mindinkább a család öröme.

Amíg idáig jutott, Kövesi István sorsa sok vargabetűt írt le. Bár szülei szívesen taníttatták volna, a vácrátóti kóser mészáros fia szándékosan kicsapatta magát a polgári iskola második osztályából, beállt apja mellé segédnek és három év múlva már iparengegye volt. A harmincas évektől saját boltot nyitott, ahol ő a kóser termékeket árusította, míg bátyja – kiváló munkamegosztással – a szigorú vallási előírások utáni maradékot, a tréflit forgalmazta, hogy semmi se vesszen kárba. A harmincas évek végétől aztán megjárta a zsidótörvények golgotájának minden stációját: többszöri munkaszolgálatos behívók mellett előbb az állampolgári jogaitól, vagyonától és munkájától fosztották meg, majd gettóba zárták, végül Mauthausenbe deportálták. Egyedül menekült meg a családjából, a flekktífusztól azonban életre szóló szívkárosodást szenvedett. A kifosztott családi házból a nulláról indult újra, oldalán feleségével, Weisz Klárával, akinek teljes rokonságát Auschwitz-

ban küldték a halálba. Két év alatt a húsbolt úgy beindult, hogy földeket, állatokat vásároltak, két gyermekük született. Az államosítások harmadik szakaszában, 1949 végén már a kis vállalkozásokat is kisajátították, ezért a kitelepítéstől tartva, mindenüket hátrahagyva a fővárosba menekültek. Kövesi a kőbányai Növényolajgyárban dolgozott segédmunkásként, de angyalföldi lakásuk udvarán már állatokat tartott. Később egy libakereskedő segédje lett a Lehel út és a Róbert Károly körút sarkán működött „kis Lehel piacon”. 1957-ben átvette az Amerikába disszidált *Grüner* „Bandi” kóser húsboltját a Csanády u. 5. szám alatt, majd lakáscserével sikerült az üzlet fölötti emeletre költöznie. És innen már ismerős a történet...

Egyik első, rangos szerzeménye *Munkácsy* Miltonjának I. jelzésű előzetes vázlatja volt. A csúcst a BAV 1971-es karácsonyi árverése jelentette számára, amikor a jutalékkal együtt összesen 160 ezer forintot hagyott ott a pénztárnál. Ebben az „ünnepi csomagban” egy *Berényi*, két *Mednyánszky*, három *Perlmutter* és egy *Vaszary* is szerepelt, az árak meglehetősen széles szórásában, hiszen az elsőként említett festő Fehér kutya, fekete macska állatképeért potom 6 ezret adott csak, viszont az utolsó 1905-ös Bikaviadaléért a 8 ezer forintról induló licit-harcban egészen a 75 ezer forintos leütésig kitartott. Városi legendák szólnak arról, hogy a reggeltől estig sokat dolgozó mészáros üzletébe a közvetítők meg a nepperek gyakran „helybe vitték” a képeket, de ő nem szórta könnyen a nehéz fizikai munkával szerzett pénzt, mindvégig „óvatos duhaj” maradt és csak jól ismert, szintén „maszek” műgyűjtő kollégáival vagy a boltjába áthívott BAV-szakértőkkel tanácskozva szánta el magát vásárlásra. Barátságos természete miatt nemcsak mások otthoni gyűjteményeibe pillanthatott be, hanem néhány műterembe is bejáratos lett. Így került hozzá az idős *Bortnyik*tól néhány korai ritkaság éppúgy, mint „menet közben” *Klie* Zoltán vagy *Bényi* László néhány legújabb munkája. A házaspár szoros barátságot kötött az egyébként elzárkózó *Anna* Margittal is, akinek Fillér utcai lakásán többször megfordultak. A saját képeit akár névre szólóan is dedikálta nekik, sőt, férjének – *Ámos* Imrének – az ágyneműtartójában féltékenyen őrzött képeiből is hajlandó volt eladni nekik egész tucatnyit. *Anna* Margit hagyta az utókorra azt a történetet, miszerint azt hallotta egyik ismerősétől, hogy Kövesi diszkréten jótékonykodott is. Olykor az olcsó húst vásárló, szegényebb sorsú vásárlóinak ugyan nem vitte le az árat – hogy ezzel ne sértse az érzékenységet –, de a kért portéka mellé észrevétlenül becsoma-

Rippl-Rónai József: Lazarine papagájjal (1905)

Perlmutter Izsák: Tengerparton (1904)

Bortnyik Sándor: Céllövölde (1930-as évek eleje)

golt némi készpénzt, amelyet csak otthon fedeztek fel. Többek között ilyen titkokból állott össze végül „a titkos gyűjtemény”.